

El dispositiu d'allotjament d'emergència de Barcelona com a instrument d'atenció al sensellarisme davant de la crisi sanitària de la covid-19

The emergency accommodation facility in Barcelona as an instrument for addressing homelessness in the face of the Covid-19 health crisis

David Fisas Masferrer¹

ORCID: 0000-0003-1698-4051

Montserrat Rovira Jarque²

ORCID: 0000-0002-7532-3002

Albert Sales Campos³

ORCID: 0000-0002-0119-0147

Recepció: 04/11/21. Revisió: 12/12/21. Acceptació: 15/02/22

Per citar: Fisas Masferrer, D., Rovira Jarque, M., i Sales Campos, A. (2022). El dispositiu d'allotjament d'emergència de Barcelona com a instrument d'atenció al sensellarisme davant de la crisi sanitària de la covid-19. *Revista de Treball Social*, 222, 79-92. <https://doi.org/10.32061/RTS2022.222.04>

Resum

Aquest article descriu la posada en funcionament, en poc més de tres setmanes, d'un dispositiu d'acollida i confinament per a centenars de persones sense llar a la ciutat de Barcelona. El dispositiu tenia la missió de garantir el dret a complir el confinament estricte imposat per les autoritats sanitàries i de protecció civil a totes les persones que es trobaven en aquells moments dormint als carrers de la ciutat.

1 Màster en Bioinformàtica i Bioestadística. Tècnic del Departament de Serveis Socials d'Intervenció a l'Espai Públic de l'Ajuntament de Barcelona. dfisas@bcn.cat

2 Treballadora social i sociòloga. Directora del Centre d'Urgències i Emergències Socials de Barcelona. mroviraj@bcn.cat

3 Doctor en Criminologia i sociòleg. Investigador de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona. albert.sales@gmail.com

Les dades recollides durant la posada en marxa del dispositiu d'allotjament d'emergència permeten analitzar algunes característiques de la població atesa entre el març del 2020 i el juliol del 2021. Es constata que de les persones que van passar pel dispositiu, un 54% no es trobava en situació de carrer abans de la pandèmia, sinó en situacions d'habitatge inadequat o insegur; que un 27% es van quedar al carrer de forma sobrevinguda a causa de la pandèmia; i que un 38% portaven menys de sis mesos sense allotjament.

El funcionament del dispositiu i les característiques de les persones que en van fer ús ens porten a plantejar la necessitat de dissenyar serveis que tinguin en compte la creixent permeabilitat entre les diferents categories ETHOS de sensellarisme i exclusió residencial.

Paraules clau: Covid-19, emergència sanitària, sensellarisme, exclusió.

Abstract

This paper details the launch within the space of little over three weeks of a tool for providing shelter and quarantine for hundreds of homeless people in the city of Barcelona. The mission of the new tool was to assure the right of all people who were sleeping rough in the city at the time to comply with the strict lockdown enforced by the health and civil protection authorities.

The data compiled during the implementation of the emergency accommodation facility allows us to analyse certain characteristics of the population hosted between March 2020 and July 2021. It was determined that 54% of the people who used these facilities were not sleeping rough before the pandemic; rather, they were in inadequate or unsafe housing; 27% ended up on the street unexpectedly due to the pandemic; and 38% had been homeless for fewer than 6 months.

The experience in managing these facilities and the characteristics of the people who used them lead us to consider the need to create services where the growing permeability between the different ETHOS categories of homelessness and residential exclusion is taken into consideration.

Keywords: Covid-19, health emergency, homelessness, exclusion.

Introducció

La crisi sanitària de la covid-19 va començar després d'una dècada de creixement del sensellarisme a totes les zones urbanes europees. Amb un especial impacte a les grans ciutats. A Brussel·les, només entre el 2014 i el 2016, es va duplicar el nombre de persones en situació de carrer. Al recompte efectuat a París l'any 2018 es van detectar gairebé 3.000 persones dormint al ras en una sola nit. Al Regne Unit, el nombre de persones sense llar va créixer un 135% entre el 2010 i el 2018. L'any 2017, a Berlín es van comptabilitzar fins a 30.000 persones allotjades en albergs d'estada limitada, 10.000 més que l'any anterior (FEANTSA, 2018). A Madrid, entre el 2017 i el 2019 es va passar de 2.059 persones comptabilitzades dormint al carrer o en allotjaments temporals en una nit a 2.772 (Ajuntament de Madrid, 2018).

Barcelona no ha quedat al marge d'aquesta tendència global. De les 658 persones comptabilitzades dormint al carrer en el primer recompte dut a terme a la ciutat l'any 2008, s'ha passat a les 1.100 detectades pels equips municipals en el moment de la posada en marxa del dispositiu d'allotjament d'emergència que es detalla en aquest article. El nombre de persones ateses (i de places disponibles) en equipaments municipals i d'entitats socials no ha fet més que créixer sense arribar a absorbir tota la demanda. La ciutat ha passat de disposar de 1.190 places residencials i d'allotjament adreçades a persones sense llar l'any 2008 (Cabrerera et al., 2008), a les 2.171 places disponibles abans de l'inici de la pandèmia (De Inés et al., 2019). Ampliar places en allotjaments i centres ha servit per atendre més persones i per contenir el creixement del nombre de persones que es veuen abocades a dormir al ras, però no per frenar-lo. De fet, la creació de nous recursos, alguns dels quals hereus del dispositiu d'emergència, han portat a la ciutat a comptabilitzar 895 persones dormint al ras i al voltant de 3.000 en equipaments al recompte efectuat la matinada del 19 al 20 de maig del 2021 (Ajuntament de Barcelona, 2021).

La recuperació dels indicadors macroeconòmics dels anys previs a la crisi de la covid-19 no va reduir l'impacte dels principals factors que empenyen cada vegada més gent a l'exclusió residencial. Ans al contrari, aquests factors han pres cada cop més rellevància. La protecció social continua orientada a garantir els ingressos a les persones amb un vincle estable amb el mercat laboral, i cada cop més persones es veuen atrapades en la pobresa malgrat tenir una ocupació laboral. Els preus de l'habitatge i de les solucions residencials més barates, com les habitacions de lloguer, no ha parat de pujar. I les dificultats per obtenir permisos de treball i de residència condemna una part dels veïns i veïnes de les ciutats a una exclusió administrativa perpètua.

El confinament del març del 2021 va forçar les ciutats a crear espais d'acollida per aquelles persones que no podien "quedar-se a casa" i a posar en marxa tot tipus de serveis per fer possible la vida en uns carrers buits de serveis que no eren essencials per a la població amb domicili però

sí per a les persones sense sostre. Sense les xarxes informals de suport, sense veïnes i veïns, bars i restaurants, sense equipaments públics com les biblioteques o els centres cívics, la ciutat es torna encara més hostil.

A Barcelona, l'Institut Municipal de Serveis Socials va elaborar durant el mes de març del 2020 un pla de contingència que adaptava el funcionament de tots els centres residencials col·lectius del Programa Municipal d'Atenció a les Persones Sense Llar per atendre les indicacions de les autoritats sanitàries. El programa va engegar un dispositiu d'allotjament d'emergència que va arribar a proporcionar gairebé 700 places d'allotjament i que va posar en marxa repartiments d'aliments i serveis higiènics per fer possible la vida de les persones que decideixen no entrar als equipaments.

En aquest article es descriu aquest dispositiu d'allotjament d'emergència dissenyat originalment per garantir que les persones sensesostre en situació de carrer de Barcelona poguessin fer efectiu el confinament a què obligava l'estat d'alarma decretat pel govern de l'estat el 14 de març del 2020. L'anàlisi del procés de desplegament dels serveis i de les dades de les persones que hi van ser ateses ens permetran valorar la idoneïtat de les respostes massives i temporals a les necessitats de les persones sense llar i el paper dels serveis d'emergència en l'atenció al sensellarisme.

Sensellarisme i allotjament temporal abans de la crisi sanitària

Abans de la crisi sanitària, els serveis socials de la ciutat cobrien una creixent necessitat d'allotjament temporal d'emergència causada per les dificultats d'accés a l'habitatge. El Programa Municipal d'Atenció a les Persones Sense Llar i les entitats socials especialitzades de la ciutat allotjaven abans de la pandèmia més de 2.200 persones en centres de diferents tipologies, pisos d'inclusió i habitatges, i en establiments hotelers i pensions. En els tres centres de primera acollida, hi vivien 255 persones en habitacions múltiples, i amb menjador col·lectiu i dutxes compartides. Unes 600 persones residien en altres centres amb espais més íntims però també en habitacions múltiples. 800 persones vivien en centres amb habitacions individuals o dobles o en habitatges d'inclusió, i unes 450 persones procedents del carrer estaven allotjades en pensions de manera temporal. Els serveis socials també allotjaven persones i famílies que havien patit desnonaments o llançaments a l'espera d'accedir a un habitatge de la taula d'emergències. La xifra al març era de gairebé 900.

Altres serveis municipals també oferien allotjament temporal en centres residencials, habitatges o establiments hotelers a persones migrades i sol·licitants de protecció internacional a l'espera d'entrar al programa estatal d'asil i refugi. A l'inici de la pandèmia, 380 persones estaven allotjades en pensions i habitacions, i unes 780 persones es trobaven en seguiment dels serveis municipals allotjades en precari amb els seus propis mitjans.

Si a les xifres anteriors afegim les més de 300 dones allotjades pels programes d'atenció a víctimes de violència masclista, a la ciutat hi havia més de 4.600 persones en allotjaments temporals ateses pels serveis socials municipals o entitats socials en coordinació amb l'Ajuntament.

L'increment ininterromput dels serveis d'allotjament temporal i dels projectes residencials a la ciutat de Barcelona de l'última dècada ha servit per donar resposta al creixement de les necessitats provocades per un mercat de l'habitatge cada cop més excloent i, malgrat l'augment de la capacitat d'atenció en aquests serveis, el nombre de persones abocades a dormir als carrers va créixer fins al 2017 per establir-se al voltant de les 1.000 (Sales, 2019; De Inés et al., 2019). La tendència a Barcelona és similar a la de la resta de grans ciutats europees i igualment preocupant per la seva insostenibilitat: les xifres de sensellarisme s'estanquen després d'un fort creixement entre el 2014 i el 2017 mentre les xifres de persones ateses per serveis socials i entitats excloses de qualsevol solució residencial no para de créixer (FEANTSA i Fundació Abbé Pierre, 2020).

La covid-19 va obligar a adequar els serveis existents, en especial els centres residencials amb habitacions col·lectives, on es van haver de reorganitzar els espais per complir amb les mesures preventives. Però també va plantejar la necessitat de donar una resposta immediata a les prop de 1.000 persones que pernoctaven als carrers de la ciutat. Per això, en el moment en què es va decretar l'estat d'alarma i el confinament de la població, el Centre d'Urgències i Emergències Socials de Barcelona (CUESB) es va fer càrrec de posar en marxa un dispositiu d'allotjament d'emergència que comptés amb prou places per suplir possibles pèrdues de llits en els centres residencials existents i per allotjar tothom que es trobés sense sostre i volgués accedir a un espai de refugi.

El dispositiu d'allotjament d'emergència

Durant els mesos de març i abril, el CUESB va posar en funcionament sis espais d'acollida diferents sota la supervisió de l'Agència de Salut Pública de Barcelona (ASPB) i en coordinació amb els serveis del Programa Municipal d'Atenció a les Persones Sense Llar i els equips d'intervenció social a l'espai públic de l'Ajuntament de Barcelona. Posteriorment, el desembre del 2020, una part de l'activitat es va traslladar a tres establiments hostalers fins al tancament del dispositiu l'estiu del 2021.

El 20 de març del 2020, com a primera resposta a la situació de confinament, es posava en marxa el dispositiu d'allotjament d'emergència amb l'obertura del primer centre, el centre d'acollida Pere Calafell, amb una capacitat de 65 places per a homes. El 25 de març s'obria un primer espai d'acollida a la Fira de Barcelona, a Montjuïc (el pavelló 7A), que comptava amb 225 places per a homes, així com l'Equipament d'Atenció a les Dones (EAD) amb una oferta de 62 places, inicialment ubicat al passatge Dos de Maig i posteriorment traslladat al carrer d'Alí Bei. L'1 d'abril s'engegava un nou espai a la Fira (pavelló 7B) amb 225 places més per a homes, i el 3

d'abril, en col·laboració amb l'ASPB s'incorporava l'equipament mixt del carrer Numància, amb capacitat per a 70 persones que estiguessin en situació de carrer i mantinguessin consums abusius de drogues i/o alcohol. El 16 d'abril es va obrir un equipament per a joves sense llar en situació de carrer, situat al municipi de Montgat, amb 40 places per a homes de 18 a 23 anys. Finalment, durant el mes de desembre del 2020 es van habilitar tres hostals situats als districtes de l'Eixample (Black Swan Hostel), Sants-Montjuïc (Hostel Alberguinn) i Gràcia (Residència Erasmus Gràcia). Aquest equipament va ser el darrer a finalitzar la seva activitat el 31 de juliol del 2021, quan es va donar per tancat el dispositiu d'allotjament d'emergència.

L'obertura dels nou espais esmentats va ser gradual i no tots van funcionar de forma simultània. Alguns centres van obrir per acollir persones allotjades en altres que finalitzaven la seva activitat, com va ser el cas dels establiments hotelers als quals es van instal·lar les persones que encara residien als pavellons de la Fira de Barcelona en el moment del seu tancament. L'EAD o l'equipament de joves es van convertir en projectes estables integrats al Programa Municipal d'Atenció a Persones Sense Llar de Barcelona amb noves denominacions i ubicacions. I l'Equipament d'Atenció a Persones Sense Llar amb Drogodependències s'ha convertit en un recurs estable de l'ASPB.

Taula 1. Llista dels nou espais del dispositiu d'allotjament d'emergència

Nom del recurs	Gènere de les persones allotjades	Nombre de places	Data d'inici d'activitat	Data de fi d'activitat	Destí del recurs
PERE CALAFELL	homes	60	20/3/2020	27/5/2020	Tancament.
EAD	dones	62	25/3/2020	15/10/2020	S'integra al Programa Municipal d'Atenció a les Persones Sense Llar de Barcelona.
FIRA PAVELLÓ 7A	homes	225	25/3/2020	8/10/2020	Tancament.
FIRA PAVELLÓ 7B	homes	225	1/4/2020	31/12/2020	Tancament.
PERE TARRÉS	mixt	70	3/4/2020	31/12/2020	S'integra a la xarxa de recursos d'atenció de l'Agència de Salut Pública de Barcelona.

JOVES (MONTGAT)	homes	40	16/4/2020	31/3/2021	S'integra al Programa Municipal d'Atenció a les Persones Sense Llar de Barcelona.
HOSTEL GRÀCIA	homes	90	18/12/2020	31/7/2021	Tancament.
HOSTEL SANTS	homes	37	20/12/2020	11/6/2021	Tancament.
HOSTEL EIXAMPLE	homes	45	22/12/2020	9/5/2021	Tancament.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Institut Municipal de Serveis Socials de Barcelona.

La posada en marxa i la gestió d'equipaments d'aquestes característiques en un temps tan reduït no és fàcil. Calia trobar espais que garantissin les distàncies i la ventilació necessàries per a la prevenció dels contagis de la covid-19, preveure el possible impacte entre el veïnat, i generar un ambient que fes mínimes les dificultats derivades de la convivència de persones amb vivències i itineraris individuals molt diversos.

En un primer moment, es va valorar la utilització d'hotels tancats, però en les primeres setmanes de confinament no es va poder obtenir la cessió ni lloguer de prou hotels per generar totes les places necessàries. A partir d'aquí, es va iniciar el treball per aconseguir espais que permetessin disposar d'habitacions col·lectives però amb ventilació i prou distància entre els residents, que va portar a l'obertura dels pavellons de la Fira de Barcelona.

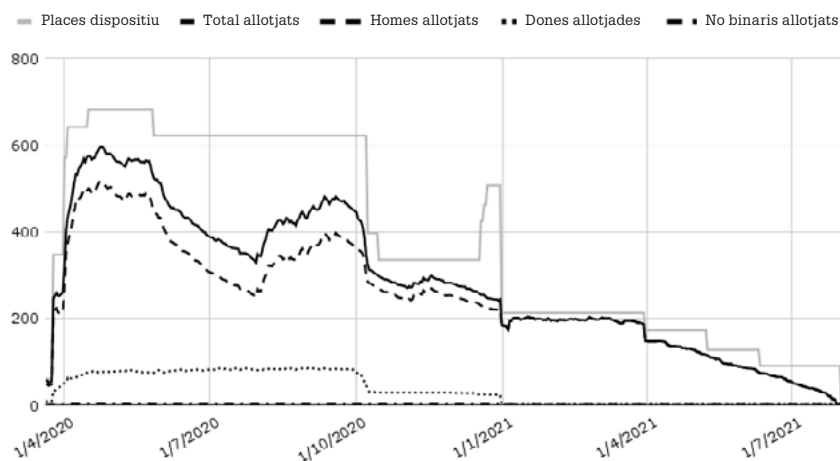
La gestió dels equipaments es va contractar per procediment d'emergència amb entitats socials amb experiència en la gestió de centres residencials per a persones sense llar i amb capacitat d'actuació per mobilitzar prou personal en un temps molt limitat. Aquesta capacitat de gestió va ser clau per sostenir un dispositiu extraordinari que va estar en funcionament des del 20 de març del 2020 fins al 31 de juliol del 2021 amb diferents graus d'intensitat.

Durant aquest període, van passar pel dispositiu un total de 1.602 persones diferents, de les quals 1.364 foren homes, 234 dones i quatre persones de gènere no binari. 1.280 persones del total van fer ús d'un únic recurs d'allotjament, 246 persones van usar dos recursos, 70 persones van passar per tres recursos, cinc persones per quatre recursos i una persona va passar per cinc recursos diferents en el seu itinerari individual.

En el moment de màxima capacitat, entre el 14 d'abril i el 27 de maig del 2020, el dispositiu d'emergència ofería en la seva globalitat 682 places. La màxima ocupació es va assolir els dies 24 i 25 d'abril del 2020, quan 595 persones (516 homes, 76 dones i tres persones de gènere no binari) estaven acollides en algun dels recursos d'allotjament del dispositiu. En aquest sentit, cal assenyalar que tots els recursos disposaven d'una

reserva de places per funcionar com a zona d'aïllament sanitari en cas de necessitat. En cap moment, doncs, el sistema va deixar de poder donar resposta a la demanda existent (sabent que aquesta demanda està condicionada per les característiques dels equipaments i que, com es discutirà més endavant, moltes persones que pernoctaven al carrer no van voler accedir als recursos).

Figura 1. Ocupació del dispositiu d'allotjament d'emergència, segons gènere, des del seu inici el 20 de març del 2020 al tancament, el 31 de juliol del 2021

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Institut Municipal de Serveis Socials de Barcelona.

El 9 de maig del 2021 va finalitzar el decret de l'estat d'alarma i a partir d'aquell moment s'inicià un procés de desescalada esglaonada amb l'objectiu de tancar definitivament el dispositiu d'allotjament d'emergència, que es va fer efectiu el 31 de juliol del 2021.

Aquest procés de tancament gradual va suposar un important esforç de coordinació entre els responsables del seguiment del contracte amb les entitats gestores dels equipaments i els diferents serveis socials referents de les persones que encara estaven allotjades, moltes de les quals amb una llarga estada, de mesos i fins i tot de més d'un any.

Anàlisi de les dades de la població atesa

Per facilitar la gestió dels equipaments es va crear un sistema de registre per a cadascun dels recursos d'allotjament que recollia les dades bàsiques de totes les persones que feien ús dels equipaments. Aquest sistema compartit permetia l'extracció d'informació en temps real de la

població allotjada, i possibilitava l'anàlisi d'indicadors sociodemogràfics i la detecció de les necessitats personals dels usuaris i usuàries.

Per ampliar el coneixement de les persones allotjades es van dur a cap dues rondes d'entrevistes a les persones ateses. Les entrevistes es feien tant a persones amb contacte previ amb els serveis socials i amb referent als serveis bàsics o especialitzats, com a les persones que manifestaven no haver-hi tingut mai relació. L'objectiu era valorar la situació de les persones allotjades per derivar-les a altres serveis o per fer el millor acompanyament possible en el moment del tancament dels dispositius.

Els equips dels recursos del dispositiu i del CUESB van treballar conjuntament amb els serveis potencialment referents de les persones ateses: SAIER (Servei d'Atenció a Immigrants, Emigrants i Refugiats de l'Ajuntament de Barcelona), SIS Tractament (Servei d'Inclusió Social), Serveis d'Atenció Social a l'Espai Públic, i Equipaments d'Atenció a Persones Sense Llar.

La finalitat principal de l'entrevista era disposar d'una eina que permetés valorar socialment les persones allotjades al dispositiu d'emergència de les quals no constava la vinculació prèvia amb els serveis socials, i fer una proposta de derivació al servei adient atenent als resultats obtinguts. L'objectiu secundari era obtenir dades d'interès de la població que anonimitzades ens permetessin analitzar quin tipus de necessitats estaven cobrint els serveis i si s'ajustaven a les problemàtiques emergents amb la pandèmia. És per això que també s'entrevistaren persones ja referenciades socialment per part dels serveis d'atenció social de l'Ajuntament de Barcelona.

L'entrevista estandarditzada recollia diferents seccions temàtiques: dades administratives, de vinculació als serveis socials, de la xarxa familiar i relacional, incloent qüestions específiques dirigides a les dones a fi de detectar possibles situacions relacionades amb les violències masclistes, de salut, d'habitatge i sensellarisme, dels àmbits formatiu i laboral i, finalment, de la situació econòmica.

Les entrevistes es van dur a terme en dues etapes. La primera va tenir lloc del 29 d'abril al 15 de juny del 2020, amb entrevistes fetes de forma presencial o telefònica. La segona etapa es va fer entre el 15 de febrer i el 10 d'abril del 2021, quan el dispositiu d'emergència estava conformat per tres hostals ubicats a tres punts dels districtes de l'Eixample, Gràcia i Sants-Montjuïc. En aquesta ocasió totes les entrevistes es van fer de forma presencial.

El 2020 es van entrevistar 586 persones, 526 homes i 60 dones. El 2021 es van entrevistar 150 homes, 40 dels quals ja havien respost també l'entrevista anterior. En aquests 40 casos de persones entrevistades dues vegades, es pren l'entrevista del 2021 de cara a l'extracció de dades per ser més recent i haver-se efectuat en un espai de més confiança mútua amb relació a l'entrevista feta el 2020. Així doncs, es van entrevistar 696 persones diferents, 636 homes i 60 dones.

La posada en marxa d'aquestes eines de registre i d'entrevista va suposar una feina constant de disseny consensuat amb els agents impli-

cats, de recollida i introducció de dades, de configuració i comunicació quant al funcionament amb els professionals que les havien d'utilitzar, de manteniment i revisió de la informació introduïda per garantir-ne l'ordre i la coherència, de modificació quan s'identificava alguna necessitat no recollida, etc. I van ser de gran utilitat de cara a l'extracció d'informació qualitativa i quantitativa durant tot el període de funcionament del dispositiu i l'elaboració d'informes parcials de seguiment.

A partir de les dues rondes d'entrevistes podem caracteritzar la població atesa. La mitjana d'edat⁴ és de 43,7 anys entre les dones i de 38,8 entre els homes. La franja d'edat entre els 18 i els 29 anys té més pes entre els homes (31,7%) que entre les dones (15,8%). La franja d'edat entre els 50 i els 64 anys té més pes entre les dones (31,2%) que entre els homes (21%).

El percentatge de dones amb nacionalitat espanyola se situa en el 44%, mentre que en els homes ho fa en el 27%. La proporció de persones de nacionalitat espanyola creix amb l'edat. En els homes de 18 a 29 anys, suposa el 7,6%; el 25,4% dels 30 als 49 anys; el 52,7% dels 50 als 64 anys; i el 71,2% els de 65 anys o més. En les dones, la nacionalitat espanyola representa el 24,3% entre els 18 i els 29 anys; el 45,5% dels 30 als 49 anys; el 53,4% dels 50 als 64 anys; i el 33,3% (12 dones en números absoluts) les de 65 anys o més. La majoria de les persones entrevistades, el 60,9%, són de nacionalitat extracomunitària. El 28,1% dels homes i el 28,3% de les dones manifesten haver arribat a Espanya fa menys de dos anys a comptar del dia d'accés al dispositiu. Entre les persones arribades a Espanya fa menys de dos anys, els homes de 18 a 29 anys són majoritaris, amb el 46,4%. Entre les dones, les de 30 a 49 anys són les majoritàries, amb el 52,9%.

Entre els homes entrevistats, el 54,4% disposa de documentació vigent, el 9,8% és sol·licitant d'asil, el 16,2% compleix els requisits per tramitar la documentació abans de tres anys i l'11,3% ho podria fer passats tres anys. Entre les dones, aquests percentatges són, respectivament, 56,7%, 11,7%, 11,7% i 10%.

Les persones que manifesten estar-se a la ciutat de Barcelona en el moment previ al seu accés a algun dels recursos del dispositiu d'emergència, en situació de sensellarisme o no, suposen el 85% entre els homes i el 89,6% entre les dones. El 23,4% dels homes manifesta haver-ho fet menys de sis mesos abans de la data d'accés al dispositiu, mentre que entre les dones aquest percentatge se situa en l'11,7%. Només el 46,7% dels homes i el 61,7% de les dones manifesten portar a la ciutat més de dos anys o haver-hi nascut.

En el moment previ a l'accés al dispositiu d'allotjament d'emergència, el 48% dels homes entrevistats manifesta viure al carrer (46,4% al ras, 0,8% en assentaments i 0,8% en un vehicle), el 21,7% en una habitació de relloguer, el 8,2% en habitatges d'amics o ocupats, el 4,9% en pensions, residències o altres establiments hotelers i el 4,4% en albergs. El 2,7% acabaven d'arribar a la ciutat sense alternativa residencial. Entre les dones,

⁴ Es pren l'edat en la data d'entrada al recurs i, en cas d'haver-hi més d'un recurs en l'itinerari individual, la data d'entrada al primer dels recursos utilitzats.

el 43,3% diu viure al carrer (41,7% al ras i 1,7% en un vehicle), el 18,3% en una habitació de relloguer, el 16,7% en habitatges d'amics o ocupats, el 10% en albergs, el 6,7% en habitatges familiars i el 3,3% en pensions, residències o altres establiments hotelers.

El 27,2% dels entrevistats (25,5% d'homes i 45% de dones) manifesten haver-se trobat en situació de sensellarisme de forma sobrevinguda amb motiu de la covid; un 37,5% (39% d'homes i 21,7% de dones) deia portar-hi menys de sis mesos; el 18,8% (19,3% d'homes i 13,3% de dones) entre sis mesos i dos anys; el 8,2% (8% d'homes i 10% de dones) entre dos i cinc anys; i el 4,9% (5% d'homes i 3,3% de dones) més de cinc anys.

En aquesta trajectòria d'exclusió residencial i social, el 31,1% dels homes i l'11,7% de les dones entrevistats manifesten no haver tingut cap contacte previ amb els serveis socials municipals de Barcelona o d'altres municipis espanyols. El 36,5% dels homes i el 45,0% de les dones han estat o estan vinculats a un centre de serveis socials. El 32,4% dels homes i el 43,3% de les dones diuen haver estat o estar vinculats a serveis municipals especialitzats com ara el SASSEP (Servei d'Atenció Social al Sensellarisme a l'Espai Públic), l'SDI (Servei de Detecció i Intervenció), el SAIER (Servei d'Atenció a Immigrants, Emigrants i Refugiats), o a algun dels centres residencials i d'acollida del Programa Municipal d'Atenció a Persones Sense Llar.

El 85,8% dels entrevistats (86% d'homes i 83,3% de dones) diuen tenir feina o haver-la tingut en el passat, i el 59,5% (61,2% d'homes i 41,7% de dones) fer-ho o haver-ho fet amb contracte laboral. El 59,3% (58,8% d'homes i 65% de dones) manifesten extreure o haver extret ingressos de l'economia submergida. El 50,6% (50,5% d'homes i 51,7% de dones) manifesta haver perdut la darrera feina fa menys de dos anys, el 12,1% (12,4% d'homes i 8,3% de dones) fa entre dos i quatre anys i el 18% (17,5% d'homes i 23,3% de dones) fa més de cinc anys. El 4% (4,4% d'homes i 0% de dones) diu tenir feina en el moment de fer l'entrevista de valoració.

Els ingressos mitjans dels homes són de 159 € i el de les dones, de 128 €. El 3,6% dels entrevistats (3,9% d'homes i 0% de dones) manifesta percebre un salari, el 7,2% (7,7% d'homes i l'1,7% de dones) una pensió contributiva i el 9,9% (9,9% d'homes i el 10% de dones) una pensió no contributiva.

Conclusions

El dispositiu d'allotjament d'emergència es planteja per oferir un espai residencial a les persones que dormen al carrer. Ja en el moment de dissenyar-lo, s'assumeix que no totes les persones que pernoctaven al ras i eren conegudes pels serveis farien ús dels recursos del dispositiu. Tampoc era fàcil predir quines noves situacions de sensellarisme provocaria el confinament i, per tant, es feia impossible aproximar la demanda davant una situació tan extraordinària.

Les dades presentades en aquest article suggereixen que el dispositiu va atendre majoritàriament persones amb poca trajectòria de carrer i gent que es va quedar sense lloc on viure a causa de la pandèmia. Només un 46% dels homes i un 43% de les dones manifestaven estar dormint al carrer just abans de ser allotjades en algun dels nous centres. La resta provenien de situacions de mal allotjament com pisos o immobles ocupats o habitacions rellogades, de viure a casa de familiars o coneguts, de pensions que van tancar al començar el confinament i moltes altres situacions que poden classificar-se dins de les moltes categories d'exclusió residencial. A més a més, el 37% de les persones entrevistades portaven menys de sis mesos en situació de sensellarisme i el 27% s'hi van quedar amb motiu de la covid-19.

El dispositiu d'allotjament d'emergència va ser més utilitzat per persones amb poca trajectòria de vida al carrer que per les persones que ja tenien llarga experiència sobrevivint dormint al ras. La pandèmia i els estralls que el confinament va causar en els ingressos de la població més empobrida de la ciutat ha evidenciat la fina línia que separa les situacions de sensellarisme i exclusió residencial que queden recollides a les categories ETHOS (Edgar, 2012).

Les dades recollides pels equips d'intervenció social a l'espai públic de l'Ajuntament de Barcelona de l'última dècada ja apuntaven cap a un increment de la proporció de les persones que alternaven la pernoctació al carrer amb solucions residencials precàries (Sales, 2019). Atenent a les dades disponibles aquí exposades, les persones que han utilitzat el dispositiu d'emergència han estat les que portaven menys temps al carrer i les que provenien de situacions de precarietat residencial.

Durant el temps de funcionament del dispositiu sempre van haver-hi places disponibles, de manera que els allotjaments es van anar adaptant a la demanda. La barrera per a l'entrada de les persones que no en van fer ús no va ser doncs la saturació, sinó la no adequació del tipus d'allotjament ofert a les seves necessitats o expectatives. La consciència que els dispositius d'emergència no ofereixen solucions residencials a llarg termini, el rebuig a les solucions col·lectives o la por a perdre la lliure mobilitat en moments de confinament són algunes de les raons que expressaven les persones que es quedaven al carrer per rebutjar l'oferiment dels equips d'intervenció social a l'espai públic.

El fet que en el moment de màxim desplegament del dispositiu d'allotjament extraordinari els equips de carrer municipals comptabilitzessin fins a 900 persones dormint al carrer (abril i maig del 2020) confirma que només una part de les persones en situació de carrer van acudir als espais habilitats. Per sostenir l'atenció a les persones que no es van acollir al dispositiu, els serveis socials municipals i les entitats socials van adaptar serveis d'alimentació, menjadors socials i serveis d'higiene (Ajuntament de Barcelona, 2020), ampliant-ne la capacitat i creant recursos per reforçar l'oferta existent.

La crisi sanitària ha posat de manifest les carències dels recursos residencials amb habitacions col·lectives. Moltes ciutats porten anys am-

pliant la capacitat d'atenció i d'allotjament temporal a centres amb habitacions individuals i espais que respecten la intimitat i l'autonomia de les persones molt millor que les fileres de lliteres. Ara ja no és només una qüestió de qualitat en l'acompanyament social sinó també de salut pública. A Barcelona ha estat molt més senzilla la gestió de les mesures de prevenció del contagi de la covid-19 en els centres residencials amb habitacions simples o en els programes de pisos que en els centres amb habitacions múltiples amb lliteres. Aquests últims han requerit una reordenació dels espais i una pèrdua temporal de places que s'ha mantingut fins entrat l'any 2022. Sabem que els projectes basats en l'accés a l'habitatge o a centres d'estada temporal amb habitacions individuals responen millor a les necessitats de les persones sense llar que altres recursos.

El dispositiu d'allotjament d'emergència comptava amb equipaments de diferents tipologies perquè la necessitat de posar-lo en marxa en molt poc temps així ho va requerir. A mesura que avançaven els mesos, es va anar gestionant per tancar els grans centres i mantenir en funcionament els que oferien més confort a les persones residents i una atenció més personalitzada. Tot i que els dos pavellons de la Fira de Barcelona van arribar a allotjar més de 400 persones, les condicions de ventilació, les distàncies i les mesures de prevenció van permetre que només es produïssin 31 casos de covid-19, que van ser derivats al sistema sanitari. Però la crisi sanitària reforça la idea que qualsevol allotjament no és millor que el carrer, que és imprescindible mantenir alts estàndards de qualitat en l'atenció i l'allotjament i que s'ha de treballar mantenint en l'horitzó l'accés a l'habitatge de les persones ateses.

La inestabilitat residencial que afecta una part creixent de la població de l'àrea metropolitana de Barcelona ha provocat aquesta demanda d'allotjament d'emergència que es va anar corregint a partir de la fi del confinament estricte del març al maig del 2020. Moltes persones ateses van anar recuperant una habitació de lloguer o una solució residencial precària a Barcelona o als voltants, però segueixen en una situació molt fràgil. Aquestes dades haurien d'impulsar l'interès per les polítiques preventives.

Referències bibliogràfiques

- Ajuntament de Barcelona. (2020). *Barcelona destinarà 1 milió d'euros a reforçar els projectes d'alimentació de la mà de les entitats socials*. Recuperat 7 abril 2022, de <https://ajuntament.barcelona.cat/premsa/2020/06/03/barcelona-destinara-1-milio-deuros-a-reforcar-els-projectes-dalimentacio-de-la-ma-de-les-entitats-socials/>
- Ajuntament de Barcelona. (2021). *El Recompte 2021 visualitza 895 persones dormint als carrers de Barcelona i 3.046 allotjades en equipaments*. Recuperat 7 abril 2022, de <https://ajuntament.barcelona.cat/premsa/2021/05/20/el-recompte-2021-visualitza-895->

persones-dormint-als-carrers-de-barcelona-i-3-046-allotjades-en-equipaments/

- Ajuntament de Madrid. (2018). *IX Recuento Nocturno de Personas sin Hogar*. Recuperat 7 abril 2022, de <https://www.madrid.es/portales/munimadrid/es/Inicio/Servicios-sociales-y-salud/Servicios-sociales/Publicaciones/IX-Recuento-Nocturno-de-Personas-sin-Hogar/?vgnextfmt=default&vgnextoid=3ef302fc13557610VgnVCM2000001f4a900aRCRD&vgnnextchannel=2a26c8eb248fe41>
- Cabrera, P., Rubio, M., i Blasco, J. (2008). *Quién duerme en la calle: Una investigación social y ciudadana en favor de las personas sin hogar*. Obra Social Caixa Catalunya
- De Inés, A., Guzman, G., Verdaguer, M., i Contreras, M. F. (2019). *El sensellarisme a Barcelona. Evolució i joves en situació de sensellarisme*. Xarxa d'Atenció a les Persones Sense Llar, Ajuntament de Barcelona.
- Edgar, B. (2012). The ETHOS definition and classification of homelessness and housing exclusion. *European Journal of Homelessness*, 6(2), 219-225.
- FEANTSA. (2018). *Third Overview of Housing Exclusion in Europe 2018*. FEANTSA.
- FEANTSA, i Fundació Abbé Pierre. (2020) *Fifth Overview of Housing Exclusion in Europe 2020*. FEANTSA.
- Sales, A. (2019). *Qui dorm al carrer a Barcelona? Característiques de la població sense sostre de la ciutat segons les dades dels equips municipals d'intervenció social a l'espai públic*. Àrea de Drets Socials de l'Ajuntament de Barcelona i Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.